

юридична наука поширює їх на суперечливі випадки, а юридична процедура визначає послідовність та порядок ходів. Вживаються спеціальні заходи, щоб все відбувалось із чіткістю, точністю, чистотою та безпристрасністю гри” [1, с.37]. Тоді, коли комплекс добровільних обмежень, що однаковою мірою накладається законодавством і каноном гри, не визнається, і на противагу йому розігрується вдавана вірність конвенційним зasadам рівності стартових можливостей, настає момент деструкції культури та політики, що зрештою знищує індивіда як самоврядну особистість та приводить його до самоідентифікаційного розпачу. У такому разі гра затягує гравця і грає ним, а не навпаки. Це є третій аспект, що відкриває сенс „фундаментальної порожності” гри як універсальної форми та змісту соціальних практик.

Таким чином, генеалогічно гра постає прототипом соціальних практик, утвірджуючи неухильність нормативності як регулятиву та гаранту соціального консенсусу та солідарності суспільств. Евристично потужним та перспективним для подальших досліджень залишається

висновок Каюа щодо ігровізації універсуму культури, включно з практиками політичного представництва. Цей постулат відкриває нові горизонти для аналітичної реінтерпретації, зокрема, демократії як інтелектуальної ідеї та практики представницького врядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кайуа Р. Игры и люди / Р. Кайуа // Игры и люди; статьи и эссе по социологии культуры. – М.: ОГИ, 2007. – С. 33-204.
2. Кайуа Р. Миф и человек. Человек и сакральное / Р. Кайуа. – М.: ОГИ, 2003. – 296 с.
3. Коллеж Социологии 1937-1939 гг. – СПб.: Наука, 2004. – 586 с.
4. Нодиа Г. К философской интерпретации некоторых психологических теорий игры / Г. Нодиа // Философская и социологическая мысль. – 1989. – №2. – С. 39-49.
5. Финк Е. Основные феномены человеческого бытия / Е. Финк // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 357-404.
6. Хейзинга Й. Homo Ludens / Й. Хейзинга // Homo Ludens. В тени завтрашнего дня. – М.: Прогресс, 1992. – С. 7-240.
7. Фрейд З. По ту сторону удовольствия [Електронний ресурс] / З.Фрейд. – Режим доступу:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Freid/potustor.php

УДК 17.021:32.019.51

Бобрук А.М.
Київський інститут бізнесу і технологій
Вінницька філія

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ „ПОЛІТИЧНА МІМІКРІЯ”

Аналізуються основні методологічні підходи до визначення поняття політичної мімікрії та її складових. Запропоновані різні класифікації політичної мімікрії, виходячи з її місця та ролі в суспільно-політичних відносинах, мотивації суб’єктів політики, ступеня усвідомленості політичними акторами використання мімікрії в політичній діяльності.

Ключові слова: мімікрія, політична мімікрія, методи дослідження, політична культура, політична свідомість, мімікрант, мімікування.

Бобрук А.Н.

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СУТИ ПОНЯТИЯ
„ПОЛИТИЧЕСКАЯ МИМИКРИЯ”**

Анализируются основные методологические подходы к определению понятия политическая мимикрия и её составляющих. Предлагаются разные классификации политической мимикрии, исходя из её места и роли в общественно-политических отношениях, мотивации субъектов политики, степени осознанности политическими актерами использования мимикрии в политической деятельности.

Ключевые слова: мимикрия, политическая мимикрия, методы, политическая культура, политическое сознание, мимикриант, мимикрирование.

Bobruk A.

**METHODOLOGICAL APPROACHES TO INVESTIGATION OF THE CONCEPT
„POLITICAL MIMICRY”**

The article analyses the methodological approaches to the definition of political mimicry and its components. New classifications of political mimicry are suggested. They are made according to its place and role in social-political relations, motivation of the political subjects, the level of awareness of political mimicry usage in political activity by political actors.

Key words: mimicry, political mimicry, methods, political culture, mimicker, mimicrying.

Сучасні політичні актори в умовах демократизації суспільства знаходяться в досить складній ситуації. З одного боку, для отримання й утримання влади вони повинні постійно доводити свою компетентність, боротись із конкурентами, з іншого, – подобатись електорату для отримання їхніх голосів, мати позитивний імідж, отримувати підтримку однодумців тощо. За таких умов дуже важко політичним діячам залишатися при владі тривалий час, тому актуальним для них політичних діячів є пошук різних шляхів щодо утримання свого положення в політикумі: політики переходять з одної партії в іншу, інколи абсолютно змінюючи свої позиції, погляди, в іншому — вони об'єднуються для покращення репутації в очах виборців тощо. Таке і подібні до цього явища отримали назву „політична мімікрія”, яке все більше стає атрибутом сучасного політичного життя в Україні.

Згідно з етимологічним словником, слово „мімікрія” походить з англ. мови (*mimicry* – наслідування) [1, с.476]. Це слово вперше використовувалось у біології та визначалося як подібність одних тварин і рослин (чи їхніх органів) до інших або до предметів навколошнього середовища [2, с.438]. Відповідно до класифікації А. Жіара в тваринному світі мімікрія розглядається як необхідна для виживання адаптація (захисна мімікрія) та загрозлива й агресивна мімікрія, які існують для обману жертв. Також є й така класифікація, як пряма (тварина

зацікавлена в маскуванні) та непряма (тварини різних видів несвідомо пристосовуються, виробляють щось на кшталт „професійної схожості”) мімікрія [3].

Але сьогодні поняття „мімікрія” використовується науковцями в різних галузях. Так, у соціологічній науці воно визначається як захисне пристосування індивіда чи групи, що імітує поведінку і думку оточення [4]. Доктор соціологічних наук А. Лобанова надає таке визначення мімікрії: це об'єктивно існуючий у всіх суспільствах, необхідний і специфічний соціальний феномен людського буття, його організації та життєдіяльності. Вона виокремлює такі види соціальної мімікрії, як мімікрії-захисту, особливістю яких є тактика виживання людей за несприятливих умов, і мімікрії гараздування – стратегія реалізації своїх егоїстичних інтересів під маскою дотримання й виконання найвищих за суспільною значущістю та соціальною схвалльністю ролей і функцій; соціального міметизму – життєве кредо „стати і бути чужим Я”. А. Лобанова відзначає, що означені форми соціальної мімікрії можуть мати як деструктивний, так і конструктивний характер і залежать від мети мімікранта [5, с.79].

Цікавими є підходи щодо природи мімікрії в психології, яка розглядає мімікрію як свідомий і несвідомий механізм пристосування [6].

Актуальним видається пошук методологічної основи дослідження цього

феномену, враховуючи його політологічний зміст. Також наукове пояснення сутності та механізмів таких маскувальних адаптивних практик не вкладається у рамки існуючих теоретичних уявлень про пристосувальні процеси в політиці і відстає від практичного використання в суспільно-політичних відносинах.

Проблеми політичної адаптації і певного пристосування піднімалися в працях як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Варто назвати таких науковців, як О. Разумовський, І. Жданов, О. Злобіна, А. Лобанова [5], М. Кджанян, С. Чернишов, Н. Гедікова, Л. Шпак, Ю. Ганн, Е. Тадевосян, Е. Макознак, Г. Шавердян, О. Бондаренко та ін. Okремі складові механізмів політичної адаптації та їх різновидів ми знаходимо у наукових розвідках таких вчених, як: І. Воронов, В. Горбатенко, С. Денисюк, Л. Губернський, Ф. Кирилюк, В. Корнієнко, Ю. Ірхін, В. Муляр, С. Макеєв, І. Міхеєва, О. Резнік, В. Москаленко, В. Тихонович, Г. Щокін, В. Шилов та інші.

Проте в зазначеных працях аналізуються здебільшого соціологічні та психологічні аспекти політичного пристосування, а політологічному осмисленню саме феномену політичної мімікрії практично не приділяється уваги у вітчизняній політичній думці. Тому, виходячи з актуальності і ступеня наукової розробки зазначеного питання, метою нашої статті є розробка методологічного підходу щодо дослідження сутності поняття „політична мімікрія”.

Оскільки терміни, пов’язані з політичною мімікрією, не мають широкого використання, то слід приділити увагу тлумаченню їх значень. Отже, словосполучення „політична мімікрія” розглядається, як пристосування політичних діячів до певних умов з метою отримання та утримання влади, відповідно, сам процес політичної адаптації називається „політичне мімікування”, а особа, яка вдається до такого варіанту пристосування – „політичний мімікріант”.

Зазначимо, що дослідження саме політичної мімікрії вимагає застосування різноманітного методологічного інструментарію. Звичайно, важливими є такі методи: метод декомпозиції (відтворення декомпозиційної політичної моделі мімікрії та порівняння її із суб’єктом чи об’єктом впливу); метод композиції (здійснення процедури об’єднання складових процесу політичного пристосування і перевірки його цілісності); метод дедукції та індукції; метод екстраполяції (поширює спостереження за однією частиною процесу політичної

мімікрії на іншу частину з метою визначення загальних тенденцій розвитку цього процесу) та багато інших [7].

Проте цілісне уявлення про процес і явище політичної мімікрії може дати застосування системологічної концепції, в рамках якої політична мімікрія розглядається як ланцюг взаємопов’язаних процесів, які базуються на свідомому і несвідомому підґрунті в межах політичної системи.

Важливим уявляється застосування політико-психологічних (біхевіористична методологія і методологія раціонального вибору) і політико-комунікаційних (дискурсна методологія) методів. Вони дають уявлення про природу політичної мімікрії та механізми її реалізації. Так, для дослідження поведінки політичного діяча-мімікріанта використовуються контактні і дистантні емпіричні методи. Перші вимагають безпосереднього спілкування із політичним діячем. Відповідно, другі дозволяють досліджувати його на відстані (наприклад, через ЗМІ).

Таким чином, при застосуванні контактних методів використовують анкети, опитувальники, тести для визначення політичних цінностей і переваг, а дистантні методи не вимагають прямої взаємодії з політиком. Основними методами такого типу є психобіографічні методи, що включають інтерв’ю з однодумцями та родичами досліджуваної людини та метод експертних оцінок, що дозволяє отримати думку компетентних в політиці осіб на різні прояви мімікрійної поведінки політика.

Якщо аналізувати власне процес взаємодії політичних акторів із громадянами, то досліджувати потрібно дискурси, промови, інформацію у ЗМІ, використовуючи політико-комунікаційні методи.

На наш погляд, такий метод, як контент-аналіз, є одним із найбільш дієвих політико-комунікаційних методів. Тому, щоб визначити природу мімікрії політика, вивчають тексти та манеру його виступів, жести, статті і книги, написані цим політиком, відео і аудіозаписи його виступів. Важливу роль для визначення політичної мімікрії партійних активістів відіграє метод семантичного диференціалу Ч. Олуда. Науковці вивчають штампи і кліше в лексиці політичних партій, партійні документи публічного характеру, та на основі цього будують типологію свідомості партійних лідерів. Для остаточного визначення наявності елементів і ступеня політичної мімікрії, характеру її розвитку та змін, можна використати метод включеного

спостереження (коротко-, середньо- і довготривале), але це тривалий і досить не зручний процес [8].

Звичайно, сфера політики є раціональною, тому політичні діячі переважно свідомо обирають певну роль для отримання влади. Тут доцільним є застосування теорії раціонального вибору, зокрема, теорії ігор, що є розвинutoю математичною теорією з багатьма взаємопов'язаними напрямками та можливістю моделювати різноманітні політичні процеси. Цей підхід дає можливість побачити доцільність для певного політика формування якогось іміджу, чи вибору стратегії для отримання політичної влади. Така стратегія може бути і не корисною для суспільства, але дає можливість для політика отримати більше голосів виборців. Зрозуміло, що такі стратегії конструкуються як для окремих політичних діячів, так і для політичних партій.

Відповідно, оскільки політична мімікрія може проявлятись на різних рівнях (особистісний, груповий, міжгруповий і соціальний), то можна застосувати різні класи моделей теорії ігор, а саме некооперативні ігри, в яких передбачається, що гравці не можуть діяти разом у процесі прийняття рішень (особистісний вид мімікрії) та кооперативні ігри під час яких гравці мають можливість обирати дії разом, об'єднуючись для цієї мети в коаліції [9].

Не менш важливими аналітичними методами є метод моделювання та прогнозування. Так, метод моделювання подає складні для аналізу елементи політичної мімікрії у спрощеному вигляді та допомагає зрозуміти особливості її функціонування та подальшого розвитку, а метод прогнозування надає можливість спрогнозувати поведінку політичного актора, користуючись правилами цього методу. Наприклад, кожен політичний процес має свою циклічність, політична мімікрія не є винятком, тому не важко прослідити збільшення випадків мімікрії політичних діячів під час передвиборчої кампанії та одразу після неї. Поєднання цих двох важливих політичних методів дає можливість дослідити явище політичної мімікрії досить системно.

Дійсно, процес політичної мімікрії є динамічним, оскільки змінюються „умови гри” в політичній системі, змінюються електоральні переваги, тому він є ланцюгом взаємопов'язаних процесів, який можна поділити на певні елементи для детального вивчення.

У результаті дослідження політичної мімікрії ми вийшли на те, що тільки застосовуючи системний аналіз і психологічні підходи, можна глибоко дослідити природу цього феномена. Так, виходячи із місця і ролі політичної мімікрії в суспільно-політичних відносинах, на наш погляд, доцільно виокремити такі її види, як деструктивна (не сприяє розвитку відносин в сфері політики, є маніпуляцією свідомістю громадян) і конструктивна (сприяє адаптації, пристосуванню політичних суб'єктів). Тобто, з одного боку, політична мімікрія є політичною грою, а іншого — механізмом самозахисту політичного діяча чи політичної партії.

Аналізуючи політичну мімікрію в рамках біхевіоризму, враховуючи різні мотивації поведінки політиків-мімікріантів, ми пропонуємо ще таку класифікацію політичної мімікрії: мімікрія-захист, мімікрія-пристосування і мімікрія-агресія. Залежно від раціональної/нерациональної компоненти вона є: усвідомлена і неусвідомлена. Якщо політик-мімікріант чітко розуміє цілі своєї мімікрійної поведінки, наприклад, перемога на виборах або утримання влади, обирає певні технології для їх реалізації, то мова йде про усвідомлену політичну мімікрію. У разі, якщо ж він знаходитьться просто під впливом психологічно-емоційних факторів, таких як жадоба влади, заздрість, страх, тоді йдеться про неусвідомлений вид досліджуваного феномена.

Тобто політико-психологічна складова в структурі мімікрії відіграє провідну роль. Мається на увазі, що ступінь усвідомленості можна розглядати як з боку суб'єкта політичної мімікрії, так і з боку об'єкта її сприйняття. Як ми зазначали вище, суб'єкт політики є раціональним, але його несвідоме теж впливає певною мірою на форму політичної мімікрії (імідж, образ, репутація). Якщо розглядати процес сприйняття форми мімікрії об'єктом впливу (виборці), то переважна більшість громадян сприймають її несвідомо, емоційно, без критичного аналізу. Проте є і та частина громадян, які є освіченими, висококультурними, які раціонально ставляться до політичного життя, і до діяльності політиків, зокрема. Тому вивчати політико-психологічний аспект політичної мімікрії потрібно, виходячи із особливостей об'єкту, а саме, характеристик адресних груп.

Отже, в процесі дослідження ми дійшли висновку, що феномен політичної мімікрії є складним явищем як за структурою, так і за формою. Тому для дослідження різних форм

та видів цього явища використовуються як політико-психологічні (біхевіористична методологія і методологія раціонального вибору) і політико-комунікаційні (дискурсна методологія) методи для визначення природи політичної мімікрії, характеру її розвитку та змін, так і аналітичні методи (моделювання та прогнозування), які надають можливість змоделювати ситуацію, спрогнозувати поведінку політичного актора під час певних політичних процесів і навіть прорахувати напрямки, форми та види його мімікрування.

Якщо простежити роль і місце політичної мімікрії в суспільно-політичних відносинах, то слід відзначити її як конструктивний, так і деструктивний прояви. Залежно від мотивації поведінки мімікранта слід виділити такі види, як мімікрія-захист, мімікрія-пристосування і мімікрія-агресія та, звертаючи увагу на раціональність або нераціональність політичних діячів, пропонуємо таку класифікацію, як усвідомлена і неусвідомлена політична мімікрія.

Підсумовуючи вище сказане, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що єдиного визначення самого поняття „політична мімікрія” на сьогодні ще немає, а існуючі – є однобічними. На нашу думку, феномен політичної мімікрії слід визначити як комплекс захисних заходів і пристосувань соціально-політичного характеру, які використовуються політичними суб’єктами (особами, групами та силами) для досягнення власної вигоди чи цілей, для отримання або утримання політичної влади за допомогою різних механізмів і форм.

Ефективність політичної мімікрії залежить від рівня політичної культури і свідомості суб’єкту та об’єкту даного впливу.

Феномен політичної мімікрії є досить складним та вимагає подальших наукових розвідок, зокрема, потребують дослідження мотивація та форми політичної мімікрії, її наслідки для сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т.; [редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1983. – 632 с.
2. Словник іншомовних слів; [за ред..О.С. Мельничука]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 776 с.
3. Кайя Р. Миф и человек. Человек и сакральное / Р. Кайя. – М.: ОГИ, 2003. – С. 83-104.
4. Энциклопедии & Словари [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enc-dic.com/sociology/Mimikrija-Socialnaja-4277.html/>
5. Лобанова А. Феномен соціальної мімікрії : [монографія] / А.С. Лобанова. – К. : Інститут соціології НАН України, 2004. – 300 с.
6. Gueguen N. Mimicry in Social Interaction: Its Effect on Human Judgment and Behavior / N. Gueguen , C. Jacobs, A. Martin A // European Journal of Social Sciences. – 2009. – Volume 8, Number 2 (2009). – P. 253-259.
7. Бебік В. Політична праксеологія в системі політичних наук / В. Бебік // Політологічний вісник. – 2009. – № 41. – С. 98-127.
8. Прикладні проблеми політичної психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uareferats.com/index.php/referat/details/20362/>
9. Корніenko В. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі: [монографія] / В.О. Корніенко, С.Г. Денисюк, А. Шиян А. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – 209 с.